सक० सेट् । वेषति ते । अवेषीत् अवेषिष्ट । ऋदित् चौरादिः न क्षुब्धः ।

वेण पु० वेष-अच् । १वर्णसङ्करजातिभेदे "वैदेहकेन त्वष्टाशुतपस्वी वेण उच्यते" मनुः । २पृथुराजपितरि नृपभेदे "सुतपुत्रेण तु जातेन वेणोऽपि २नदीभेदे स्त्री । त्रिदिवं ययौ" विष्णुपु० । दन्त्यान्तत्वमस्येत्यन्ये ।

वेणि(णी) स्त्री वेष-इन् वा ङीप् । १केशरचनाभेदे अमरः २जलप्रवाहे जटा० । ३तत्प्रवाहे हेमच० । ४देवताऽङ्गुष्ठे अमरः । ५नदीभेदे तदुत्पत्तिकथा पद्मोत्तर० १५६अ० । ६गङ्गायमुनासरस्वतीसङ्गमस्थाने च । प्रयागशब्दे दृश्यम् ।

वेणीर पु० वेष-ईरन् । अरिष्टवृक्षे (निम) शब्दच० ।

वेणु पु० वेण-उच् । १वंशे अमरः । २तद्विकारे वंशीवाद्ये च शब्दच० । "मा पूरय वेणुम्" इत्युद्भटः । ३नृपभेदे मेदि० ।

वेणुक न० वेणुरिव वेणोर्विकारो वा कन् । तोत्त्रे हेमच० । (पाचनवाड़ि) ।

वेणुकर्कर पु० वेणुरिव कर्करः । करवीरवृक्षे त्रिका० ।

वेणुज पु० वेणुतो जायते जन-ड । १वेणुजाते यवाकारे तण्डुले राजनि० । २वंशजाते दण्डादौ त्रि० ।

वेणुध्म पु० वेणुं वंशीं धमति ध्मा-क । वेणुवादके अमरः ।

वेणुन न० वेष-उनन् । अरिष्टे रत्नमा० ।

वेणुपत्री स्त्री वेणोरिव पत्रमस्याः । वंशपत्रीवृक्षे रत्नमा० ।

वेणुयव पु० वेणुजातो यव इव । १वंशजाते २तण्डुलाकारे पदार्थे राजनि० । [णुक । वेणुवादक तमेव त्रि० ।

वेणुवाद त्रि० वेणुं वादयति वद-णिच्-अच् । वेणुवादके

वेणुवीज न० ६तत० । वेणुजाते यवाकारे पदार्थे राजनि० ।

वेतन न० अज-ल्युट् वीभावः । १कृतकर्मणोऽवृतौ अमरः । भृतिशब्दे दृश्यम् । २जीवनोपाये हेमच० ।

वेतनानपाकर्म्मन् न० ६तत० । व्यवहारभेदे तत्स्वरूपादिकं वीरमि० उक्तं यथा नारदः "भृतानां वेतनस्योक्तो दानादानविधिक्रमः । वेतनस्यानपाकर्म तद्विवादपदं स्मृतम् । वेतनं कर्ममूल्यं तस्यानपाकर्म भृत्याय समर्पणं समर्पितस्य वा परावर्त्तनम् । तत्र समर्पणे विशेषमाह स एव "भृत्याय वेतनं दद्यात् कर्मस्वामी यथाक्रमम् । आदौ मध्येऽवसाने तु कर्मणो वहिनिश्चितम् । तथ्यमेतावदेवं दास्यामीति वहेतनं परिभाषितो किंचित् तन्निधा विभज्य कर्मण आदिमध्यान्तेषु त्रिषु कालेष्वन्यतमस्मिन्वा दद्यादित्यर्थः । एतच्चैतावद्वेतनं दास्यामीति भाषायाः सत्ये । असत्ये त्वाह स एव "भृतावनिश्चितायां तु दशभागमवाप्नुयुः । लाभं गोवीर्यशस्यानां वणिग्गोपकृषीवलाः" इति । दशभागं दशमभागकृषीवीर्यं पाल्यमानगवादिभवस्यो-टभ्यादि । यदि कर्मस्वामी भृत्याय दशमभागस्य प्रयच्छति तदाऽसौ राज्ञा दाप्य इत्याह याज्ञवल्क्यः "दाप्यस्तु दशमभागं वाणिज्यपशुशस्यतः । अनिश्चित्य भृतिं यस्तु कारयेत् स महीक्षिता" इति । यस्तु स्वामी वेतनपरिच्छेदमकृत्वैव भृत्यं कर्म कारयति स तस्माद् वाणिज्यपशुशस्यसम्बन्धात् कर्मणः सकाशाद् यल्लभं तस्य दशमं भागं भृत्याय महीक्षिता राज्ञा दापनीय इत्यर्थः । यत् तु "त्रिभागं पञ्चभागं वा गृह्णीयात् वीरवाहकः" इति हारीतवचनं तद्वद्वायाससाध्याल्पक्षेत्रविषयम् । व्यवस्थितविकल्पस्यायम् । कथमत्र व्यवस्थेयाकाङ्क्षायामाह स एव "भक्ताच्छादभृतः वीरो भागं गृह्णीत पञ्चमम् । जातमस्याश्चिभागं तु प्रगृह्णीयाद्-याऽभृतः" इति । अयमाच्छादनाभ्यां भृतः क्षेत्रवो वाङ्कुरविकटक्षेत्रजातमस्याः पञ्चमभागं गृह्णीयात् । ताभ्यामभृतस्तु तृतीयं भागमित्यर्थः । अथ वा यत्रैतावद्दास्यामीति नास्ति परिभाषा तत्र दशमभूतं द्रष्टव्यम् "यस्तद्दयानकुशला देशकालार्थदर्शिनः । निश्चयेयुर्भृतिं यान्तु सा स्यात् प्रागकृता तदा" इति । एतावद्दास्यामीति परिभाषितेऽपि क्वचित्ततो न्यूनमपि स्वामिनाप्रपरिचलितं देयं क्वचित्ततोऽधिकमपि देयमित्याह याज्ञवल्क्यः "देयं कालस्य योऽतीयात्स्वामं कुर्यान्न योऽन्यथा । तत्र स्यात् स्वामिनश्छन्दोऽधिकं देयं ततोऽधिके" इति । यो भृत्यः स्वाम्यनुज्ञां विना स्वातन्त्र्येण वाणिज्यादिकर्मणः फलसाधकत्वापादकं देयं कालं चातिक्रामति लाभं वा बहुतरं व्यसनेन स्वल्पं करोति तत्रै पूर्वपरिभाषितभृतिमध्ये स्वामी स्वेच्छानुसारेण किञ्चिद् दद्यात् । यस्तु स्वातन्त्र्येण बहुलाभं करोति तत्रै परिभाषितमूल्यादधिकं किञ्चिद्देयं स्वामिना पारितोषिकमित्यर्थः । अनेकभृत्यसाध्यकर्मणि वेतनार्थप्रकारमाह स एव "यो यावत् कुरुते कर्म तावत् तस्य तु वेतनम् । उभयोरप्यसाध्यं चेत् साध्यं कुर्याद् यथाकृतम्" इति । उभयोरपीत्यपिना बहूनां पञ्चमं अस्मिन् गृहादौ कृते भवतामेतावद्दास्यामीति परिभाषिते द्विपञ्चभिरारब्धं कर्म यदि साध्यादिव-